

ÇAĞDAŞ İŞLETMELERİN SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞI EKSENİNDE SÜMERBANK NAZİLLİ BASMA FABRİKASI ÖRNEĞİ VE CUMHURİYET KÜLTÜRÜNÜN YERLEŞMESİNDEKİ ROLÜ

Doç. Dr. Hulusi DOĞAN

Akdeniz Üniversitesi, Alanya İşletme Fakültesi, hulusidogan@akdeniz.edu.tr

Öğr. Gör. Serpil KOCAMAN

Akdeniz Üniversitesi, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Meslek Yüksekokulu, skocaman@akdeniz.edu.tr

Öğr. Gör. Dr. Neşe ÇAKIR

Akdeniz Üniversitesi, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Meslek Yüksekokulu, nesecakir@akdeniz.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Engin ÜNGÜREN

Akdeniz Üniversitesi, Alanya İşletme Fakültesi, eunguren@akdeniz.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma sosyal sorumluluk anlayışı ekseninde Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası'nın ülkeye ve Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesine olan katkılarını ele almaktadır. Makalenin genel amacı Nazilli Basma Fabrikası örneğinde Atatürk'ün 1930'lu yıllarda temelini attığı Sümerbank ve Etibank gibi önemli kuruluşların ülkede yüklediği misyona dikkat çekmektir. Bu anlamda çalışma Ulu Önder Atatürk'ün bizlere neleri emanet ettiği değerler noktasında kendimizi ve her şeyi yeni baştan sorgulamak, gerek işletmeler, gerekse bireyler bazında tarihten ders almak suretiyle geleceğe çıkarımlar sağlamanın önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sorumluluk, Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası, Cumhuriyet Kültürü.

EXAMPLE OF SUMERBANK NAZILLI PRINT-TEXTILE FACTORY IN THE SOCIAL RESPONSIBILITY PERSPECTIVE OF MODERN FIRMS AND IT'S ROLE IN THE PLACEMENT OF REPUBLIC CULTURE

ABSTRACT

This study examines the contributions of Sümerbank Nazilli Print-Textile Factory to our country and the placement of Republic Culture in it's social responsibility context. The main onbejective of this article is to pay attention to the national mission of Sümerbank and Etibank, established by the leader position of Atatürk in 1930s, in the example of Nazilli Print-Textile Factory. So the study focuses on emphasizing the critical role of getting projections

for future from historical events or misfortunes as a firm or a person by re-examing everything and values left by Great Leader Atatürk for us to be kept.

Key Words: *Social Responsibility, Sümerbank Nazilli Print-Textile Factory, Republic Culture.*

1. GİRİŞ

Günümüz işletmelerinin sadece kar elde etme amacına odaklı birimler olmadığı artık hemen hemen herkesçe kabul gören bir yargıdır. Öyleki kar elde etmenin geleneksel bir amaç olduğu ancak bunun yanı sıra işletmelerin topluma hizmet, işletmenin yaşamını sürekli kılmak ve toplumsal sorumluluk gibi bir dizi çağdaş amaçlarının da olduğu sıkça dile getirilmekte, vurgulanmaktadır (Demir vd, 1997: 37-40). Karın sözü edilen diğer amaçların gerçekleştirilmesinde de belirleyici etken olduğu açıktır. Ancak tamamen kara odaklı bir anlayışla hareket etmenin, ya da toplumda bu tarz izlenimler oluşturabilecek eylemlerde bulunmanın günümüz tüketicisinde pek de sempatik algılanmadığı bir gerçektir. Artan çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi her toplumu, her bireyi tehdit eden olumsuz gelişmelerle birlikte vazgeçilmez unsur olan karı adeta gizlemek, hatta yeri geldiğinde ikinci plana itmek suretiyle topluma ve toplum sorunlarına duyarlı bir işletmecilik anlayışı sergilemek de bu anlamda kaçınılmaz hale gelmektedir. Nitekim işletmeler toplumdan kopuk, ayırık birimler değildiler. Yaşadıkları çevredeki gelişmeler, toplumdaki sorunlar işletmeleri de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Hatta işletmeler bugün ülke ekonomisindeki konumları ve üstlendikleri kilit rolleriyle dış çevredeki gelişmelere tepki veren değil, aksine olayları ya da olguları önceden yönlendirebilen aktif birimler olmak zorundadırlar. Bu anlamda işletmelerin görevleri sadece üretmek ve kazanç sağlamak değildir. Her alanda, her konuda topluma önder ve örnek olmaktır (Karalar, 2005: 58-59; Örcü, 2003: 14-15; Mucuk, 1996: 28-29). Bu görevi başarıyla yerine getirmiş ender işletmelerden bir tanesi de Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'dır. Çağdaş işletmecilik literatüründe yer edinen ve bugün giderek çok daha önem ve öncelik arz eder hale gelen sosyal sorumluluk anlayışının gereklerini bu işletme daha 1930'lu yılların sonunda başarıyla gerçekleştirmeye başlamaktadır. Eğitim, sağlık, kültür, spor, sanat gibi alanlarda birçok ilke imza atan işletme ekonomik bir birim olmaktan öte bulunduğu yöre ve ülke için bir kültür merkezi olma özelliği taşımaktadır. Daha ötesi 1923 yılı Ekiminde ilan edilen Cumhuriyet Kültürünün ülkeye yerleşmesindeki aktif rolüyle hem sosyal hem de ulusal bir sorumluluğu yerine getirmektedir. Nitekim işletme ekonomik alanda olduğu gibi tarihi, kültürel ve sosyal alanda önemli bir misyonu üstlendiğini, Ulu Önder'in verdiği "Sümerbank" isminden çıkarmaktadır.

Ulu önder savaş alanlarında kazanılan zaferlerin hemen ardından tüm ülkede bir ekonomi mücadelesi başlatmış ve kurulan iki önemli devlet kuruluşuna "Sümerbank" ve "Etibank" isimlerini vermiştir. Bunlar Ata'nın yeni kurulan birimlere gelişigüzel verdiği isimler değildir. Anadolu toprakları üzerinde yaşamış iki köklü medeniyete duyduğu saygı, tarih ve kültürel değerlere verdiği önemin ifadesidir (Gencosman, 1978: 38-39; Sümerbank, 1976: 11-12). Evrensel barış ve hoşgörü çerçevesinde Ata, yeni kurulan kuruluşlara

sadece ekonomiye ve sosyal refaha değil, ayrıca dünya medeniyeti ve kültürüne de katkı sağlama, hizmet etme misyonu yüklemektedir. Kalkınmanın, evrensel ve sosyal barışın engin bir tarih bilinci ve medeniyetler arası hoşgörü ve işbirliği ile tesis edilebileceğini çok iyi bilen Gazi Mustafa Kemal bunlar arasındaki kaynaştırıcı unsurun da en faziletli yönetim şekli olan Cumhuriyete ve Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesine bağlı olduğunu öngörmektedir. Dolayısıyla kuruluşuna imza attığı "Etibank" ve "Sümerbank" gibi ülkenin iki nadide kuruluşu yurt çapında başlatılan ekonomi mücadelesinin yanı sıra, ülke insanının özlemini çektiği Cumhuriyet Kültürünün yerleşimine de öncülük etmektedir (Gülerman, 1987: 85-91. Bu anlamda Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası ekonomik ve kültürel anlamda yüklenilen misyonun Nazilli'deki yerleşik temsilcisidir. 66 yıl fiilen üretim hayatında bulunan işletme, "Nazilli Basmaları" ile ülke ekonomisine damgasını vurup insanların zihinlerinde yer edinirken, başta Cumhuriyet Kültürünün yerleşimi olmak üzere sosyo-kültürel alanda yaptığı hizmetlerle ülke için ne derece kilit, vazgeçilmez bir değer olduğunu da gözler önüne sermektedir. Giderek her şeyin ekonomik değer ya da çıktılara endekslendiği, para ya da rakamlarla kıymet bulduğu günümüz toplumunda, Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın ülkeye sosyo-kültürel boyutta yaptığı katkıları ortaya koymak bugün bizlere ne derece önemli bir değeri kaybetmiş olduğumuzu anlama fırsatı sağlayacaktır. Bu analiz ve tespitler Ulu Önder'in çok önemli misyonlar yükleyerek bizlere emanet ettiği kuruluşun bugün neden ayakta olmadığı ve bazı değerlerimizi neden yitirme noktasında olduğumuz hakkında da oturup düşünme ve kendimizi yeniden sorgulama zorunluluğu doğuracaktır. Kısacası bu çalışma ile Nazilli Basma Fabrikası'nın salt bir ekonomik birim olmadığı yanı sıra, ülke insanının Ata'sının ne derece öngörü, vizyon sahibi olduğunu bir kez daha anlama ve özellikle gençlerimizin kültür ve tarihimize sahip çıkma, sıkı sıkıya bağlanma noktasında kendisini sorumlu ve kararlı hissetme arzusunun oluşumuna temel oluşturma, katkı sağlama özelliği ve amacı taşıdığı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Başlattığı Ekonomi Mücadelesi Ve Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra tüm yurt çapında iktisadi bir mücadelenin başlatılması zorunlu görünmektedir. Ulu Önder 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'ndeki açılış konuşmasında bu zorunluluğu şu ifadelerle dile getirmektedir: "Kazanılmış zaferlerin ve uğranılmış başarısızlıkların tümü iktisadi durumla ilgilidir... Milletimiz düşman ordularını mahvetmiştir. Tam bağımsızlık için şu kural vardır: Milli egemenlik, mali egemenlikle desteklenmelidir. Bizleri bu hedefe götürecek tek kuvvet ekonomidir. Siyasi ve askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferlerle taçlandırılmadıkça payidar olamaz" (Ergin, 1978: 184-185). Bu anlamda Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası Ata'mızın ısrarla vurguladığı tam bağımsızlığa ulaşma doğrultusunda iktisadi zaferlere yönelik atılmış en önemli ulusal adımlardan bir tanesidir (Tekin, 1997: 211-212). Aynı zamanda bu fabrika gerek İzmir İktisat Kongresi'nde, gerekse Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda açıkça ifadesini bulan "hammaddesi

yurt içinde yetişen ya da yetiştirilebilen sanayi dallarının kurulması" ilkesinin Ege Bölgesi'ne yansıyan yüzü, somut uzantısıdır (Gülerman, 1987: 85-87; Kuyucuklu, 1986: 17-181). Ege Bölgesi'nde yetiştirilen pamuğun yine ülke içinde işlenerek hem ürün, hem kazanç olarak ülke insanına dönmesi düşüncesinin gerçeğe dönüşüm sürecidir. Bu amaçla Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1933-1937) çerçevesinde Nazilli'ye iplik, dokuma ve basma olmak üzere üç kısımdan oluşan bir tekstil kombinasyonunun kurulması uygun görülmüş ve söz konusu kombinasyonun temeli 25 Ağustos 1935 tarihinde dönemin İktisat Bakanı Celal Bayar tarafından atılmıştır (Tekin, 2003: 24).

Beş milyon liraya mal olacağı hesaplanan fabrika için kaynak, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlanması ve hayata geçirilmesinde de etkili olan Ruslar'dan büyük ölçüde kredi temini yoluyla gerçekleştirileceği ve bu kredinin Ruslar'a narenciye karşılığı ödeneceği planlanmaktadır. Ayrıca fabrikanın gerek inşaat plan ve uygulamalarında, gerekse üretime geçiş sürecinde Rus uzmanlardan destek alınması yapılan planlamalar arasında yer almaktadır (Tekin, 2003: 23-24; Yerasimos, 1980: 692-693).

Nitekim 29 Ekim 1937'de açılması planlanan fabrika, çevre il ve ilçelerden gelen 4000'e yakın emele grubunun geceli gündüzlü çalışmasıyla hedeflenen tarihten tam 20 gün önce, 9 Ekim'de bitirilerek hizmete girmeye hazır hale getirilmiştir. Ancak 5 milyon Türk Lirasına mal olması planlanan fabrikanın tamamlandığı tarihteki toplam maliyeti 7.144.000 lirayı bulmuştur. Bu maliyet artışında fabrikaya sonradan yapılan eklemelerin payı büyüktür. Yaklaşık 120 kadar Sovyet montör ve mühendisin kuruluş ve montaj nezaretinde 28.236 iş ve 3.189 ton iplik, 768 dokuma tezgahı, 23 milyon metre ham bez ve 4 adet basma makinası ile çalışır kapasitede olan fabrika tam bir tekstil kombinasyonu olarak 9 Ekim 1937 tarihinde yapılan görkemli bir törenle bizzat Ulu Önder Atatürk tarafından açılmıştır (Tekin, 2003: 25; Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi Raporu, 1982: 1; Cavid, 1940: 3).

2.2. Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası'nın Sosyal Sorumluluk Hizmetleri Ve Cumhuriyet Kültürünün Yerleşmesindeki Rolü

Türkiye'nin ilk basma fabrikası olan bu kombina fiilen üretime geçip, ülke ekonomisine kattığı değer de rakamlarla ortaya çıkmaya başlayınca, genç Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin bu kombinasyonun kuruluşuna ilişkin aldığı kararın tutarlılığı ve ülke için taşıdığı önem daha rahat algılanmaktadır. Öyleki kombina 1974 yılında elde ettiği 71.5 milyon liralık kar ile Türkiye'nin en büyük 100 işletmesi arasında 26.ncı sırayı yükselmektedir (Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu, 1974; Doğan, 2007: 72). Ancak bu ekonomik değer ya da göstergelerden ayrı olarak işletmenin başta Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesi olmak üzere sosyal sorumluluk anlamında bölgeye ve ülkeye verdiği hizmetler de göz önüne alındığında kombinasyonun ülke için taşıdığı kıymetin büyüklüğü ve öneminin rakamlarla ölçülemeyeceği gerçeği çok daha net olarak algılanabilmektedir.

Eğitim Faaliyetleri/Hizmetleri

Okuma-Yazma Kursları: Bugün dünyada ve ülkemizde birçok işletme ya da holdingin sosyal sorumluluk kapsamında eğitime yönelik vermiş olduğu destek ya da katkıları daha 1930'lu yılların sonundan itibaren Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın ülkemiz insanına sunduğunu görmekteyiz. Herhangi bir reklam ya da mali getiri hesabı olmaksızın verilen bu desteğin altında Ulusa ve Cumhuriyete hizmet temel amaç olarak öne çıkmaktadır. Gerek Latin Alfabesine geçişin üzerinden 10 yıl gibi kısa bir süre geçmiş olması, gerekse ülke çapında genel okuma-yazma oranının çok düşük olması nedeniyle fabrika, üretime geçer geçmez çalışanlarına bir yandan mesleki kurslar, bir yandan da okuma-yazma kursları vermektedir. Öyleki 1940'lı yılların ilk diliminde fabrikanın beş sınıflı bir okuma-yazma kursu vardır ve bu kurslar bir fabrika öğretmeni olmak üzere, 4 ilkokul öğretmeni tarafından idare edilmektedir. Kursu başarıyla bitiren işçilere de fabrikaca ilkokul diploması verilmektedir. Örneğin 1947 yılı itibariyle 24'ü son sınıf olmak üzere fabrikada okuma-yazma kursuna devam eden işçi sayısı 104'tür (Türkiye Ticaret Postası, 1948). Bu, fabrikanın yakın zamanda yapılan Harf Devrimine ve Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesine o yıllarda yaptığı somut katkılarıdır.

Sümer İlköğretim Okulu: Ancak fabrika eğitime ve Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesine olan katkılarını bununla sınırlı tutmamış, ayrıca Nazilli ilçesinde bir ilkokulun yapımını da doğrudan kendisi üstlenmiştir. Okul kayıtlarına göre (2006) arsasından araç-gerecine kadar hemen her şeyin fabrikaca temin edilip desteklendiği Sümer İlkokulu 10 ay gibi kısa bir sürede bitirilerek 1946 yılı Mayıs ayında hizmete açılmıştır. Bugün Sümer İlköğretim Okulu adıyla hizmete devam eden ve 250'ye yakın öğrencisi bulunan okula açıldığı günden itibaren su, elektrik, yakacak, ders araç-gereçleri ve bakım-onarım destek hizmetleri çok uzun yıllar kesintisiz olarak fabrika tarafından sağlanmıştır. Öyleki daha 1964 yılında tabiat araçları ya da haritalar bir yana, episkop ve projeksiyon gibi gelişmiş ders araç ve gereçleri okula fabrika tarafından satın alınmıştır. Cumhuriyete bağlı ve Cumhuriyet Kültürünü özümsemiş gençlerin yetişeceği bu okula dikilen Atatürk Büstü'nde de yine fabrikanın katkısını, imzasını görmek olanaklıdır. Dökümhanesinde binlerce Atatürk büstü üretip yurdun dört bir yanına bedelsiz olarak gönderen fabrika bu konuda da Sümer İlkokulu'nu unutmamış ve 1964 yılında okul bahçesine fabrika tarafından dikilen büst, parlak bir törenle açılmıştır.

Sümer Çocuk Kütüphanesi: Cumhuriyetin fikri hür, vicdani hür nesiller gerektirmesi, okuyan, sorgulayan ve araştıran bir toplumun varlığını da zorunlu kılmaktadır. Cumhuriyet Kültürünün ülkeye yerleşmesinde kendini yükümlü gören fabrika bu bağlamda da özellikle çocuklarımızın ve gençlerimizin bilgiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla Nazilli'ye bir de kütüphane hediye etmektedir. 1959 yılında "Sümer Çocuk Kütüphanesi" olarak hayata geçen bu kütüphane Nazilli ile beraber çevre ilçe ve yerleşim merkezlerindeki sayısız okuyucuya da hizmet vermektedir. 1977 yılı itibariyle 3462'si kız, 3278'i erkek olmak üzere toplam 6740 kayıtlı okuyucusu bulunan kütüphanenin aynı yıl içerisinde sadece 4000'e yakın kayıtlı kitabı olduğu bilinmektedir. Mavi Kırılma, Kızılay, Bilim ve Teknik, Türk Dünyası ve Doğan

Kardeş gibi dergiler de o yıllarda kütüphaneye gelen süreli yayınlardan bazılarıdır (Babaeren, 1978: 32-34). Ülkemizin belki de birçok il ve ilçe merkezinde yeterli sayıda okul bulunmadığı yıllarda fabrikanın kütüphane gibi önemli bir bilgi merkezini Nazilli'ye kazandırması eğitime verdiği önem ve Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesi noktasında kendini sorumlu hissetme duyarlılığının somut bir işareti olarak değerlendirilmektedir.

Sümer Vakfı: Nitekim bu duyarlılık okul ve kütüphane hizmetleriyle sınırlı kalmamış, fabrika başarılı ancak fakir olan öğrencilerin eğitimine de doğrudan destek sağlamak amacıyla bir eğitim vakfının kuruluşuna önderlik etmiştir. 1981 yılında kurulan ve bugün de ayakta olan Sümer Vakfı, Nazilli ve çevresinde bulunan binlerce öğrenciye burslar vermiş, Cumhuriyete bağlı, ülkeye hizmeti esas alan bireylerin yetişmesine katkı sağlamıştır.

Sağlık Hizmetleri/Faaliyetleri

"Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur" ilkesi ekseninde Cumhuriyetin sağlıklı düşünen, sağlıklı hareket edebilen nesillerle yükselebileceği gerçeği asla göz ardı edilmemiş, daha fabrikanın ilk kurulduğu günlerden itibaren bu konuda önemli adımlar atılmıştır.

Nitekim sağlık hizmetleri fabrikanın inşa edildiği yıllarda, fabrika kadar önemli ve gündemde olan bir konudur. Zaten o yıllarda yörede konuşulan başlıca iki konu vardır: Biri Nazilli Basma Fabrikası, diğeri de sıtma. Sıtma tam anlamıyla hayatı tehdit etmekte, her yıl binlerce insan yaşamını yitirebilmektedir. Basma Fabrikası'nın açılışıyla birlikte Fabrika Hastanesi, Nazilli bölgesinde sağlık hizmetlerinin ve sıtma ile mücadelenin merkezi olacaktır. Fabrika Hastanesi sayesinde sıtma vakaları yıldan yıla düşecek, zamanla da önemli bir tehdit olmaktan çıkacaktır. 14 Temmuz 1948 tarihli Türkiye Ticaret Postası Gazetesi'nde fabrikanın sıtma ile mücadelede Nazilli'ye yaptığı katkılar şöyle anlatılmaktadır:

"Fabrika'nın Nazilli'de kurulduğu ilk zamanlar sıtma pek çoktu. Bugün devamlı çalışma ve faaliyetlerle batakliklar kurutulmuş ve sıtma vakaları azaltılmıştır. Yeniden sıtma olan hemen hemen yok gibidir. 1944 yılında ayda 200-360 kişi sıtma müracaatı yapmışken bu miktar 1945'de 70-360 kişiye, 1946'da 14-132 kişiye, 1947 yılında 12-125 kişiye, 1947 yılında 12-125 kişiye, 1948 yılı nisan ayında 40 kişiye düşmüştür. Bu istatistik de sıtmanın fabrika muhitinde ne kadar azalmış olduğunu gösterir."

Kısacası fabrika gerek bataklikları kurutma, gerek mazotla ilaçlama çalışmaları, gerekse hastaların bakım ve tedavisi ile sıtmaya karşı yoğun bir mücadele vermiş ve bunda da başarılı olmuştur. Öyleki bu çabalar sadece fabrika alanıyla sınırlı kalmamış, tüm Nazilli'nin sıtmaya karşı mazotla ilaçlanmasında fabrika çalışanları fiilen görev almıştır. Özellikle yaz aylarında fabrikanın Nazilli Belediyesine yaptığı mazot desteği sıtmaya karşı önemli bir mücadele aracı olmuştur.

Sonuç olarak Nazilli'ye hastane de fabrikayla gelmekte ve 30'lu yılların sonunda oldukça modern bir tesis özelliği taşımaktadır (Tekin, 1997: 48). Fabrikanın açıldığı 9 Ekim gününde konuklara dağıtılan Gezi Kılavuzu ve Andaçta (1937) hastanenin tahlil laboratuvarı, diş tedavi muayanehanesi, eczane ve ameliyathaneden oluştuğu, 3 doktorun görev yaptığı ve 20 yatak kapasiteli olduğu belirtilmektedir. O yıllar için oldukça lüks sayılabilecek olan bu hastane Nazilli için çok önemli bir kazançtır ve sadece fabrikaya değil, tüm Nazilli'ye hizmet vermektedir.

50'li yıllara yaklaşıldığında hastanenin yatak kapasitesi de, olanakları da önemli ölçüde artacaktır. 40 yatak kapasitesine ulaşan hastanede 1948 yılı itibariyle röntgen ve ameliyat tesisleri ile diş, hariciye, dahiliye, sari hastalıklar ve kadınlar kısmı bulunmaktadır. Ayrıca hastanenin bir laboratuvarı ile bir de eczanesi vardır. Fabrika çalışanları ve ailelerinin tedavileriyle birlikte gerekli ilaçları da burada ücretsiz karşılanmaktadır. Fabrikaya her yeni giren işçinin röntgen muayenelerinin yanısıra, daimi sağlık kontrolleri de yine hastane tarafından yapılmaktadır (Türkiye Ticaret Postası, 1948). Kısacası hastane o yıllarda dahiliye mütehassısından çocuk mütehassısına, operatör doktorundan röntgen mütehassısına kadar tam kadrolu olarak çalışanlara ve yöre halkına hizmet vermektedir. Sonuç olarak Fabrika Hastanesi 1960'lı yıllara kadar sadece işçilere değil, Nazilli ve civarında oturan insanlara şifa kapısı olacaktır.

Sosyal Hizmetler/Faaliyetler

Cumhuriyet kültürüdür, sosyalleşmedir. Cumhuriyet birlikteliktir, paylaşmadır. Bu anlamda fabrikadaki sosyal hayat da bugün bile bizleri şaşırtacak, imrendirecek türdendir. Günlük koşuşturmacalar içerisinde tüm ihtiyaç ya da isteklerini fabrika alanı içerisinde rahatlıkla karşılama olanağı bulabilen insanlar, sosyal yaşamdaki dayanışma, paylaşım ve birliktelikleriyle de adeta günümüz insanına mesaj verir gibidirler.

Kreş/Çocuk Yuvası: Fabrika Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesinde üstüne düşen görevi, işçi çocuklarının bakımı ve eğitimi için açmış olduğu kreşte de fazlasıyla yerine getirmektedir. Nazilli, kreşi de fabrikayla tanımaktadır.

1940'lı yıllarda 26 yataklı olup, 40 mevcudu bulunan bu kreşte işçi çocukları yıkanıp, yedirilmekte ve tam istirahatleri sağlanmaktadır. Bir hemşire ve iki yardımcı personelin çalıştığı kreşte bir de ultraviyole odası bulunmaktadır. Bu odada zayıf ve cılız çocuklara ultraviyole tedavisi yapılmaktadır.

İlerleyen yıllarda kreşin yatak kapasitesi de çalışan sayısı da artmıştır. 50'li yıllardan itibaren kreş ortalama 70 yatak kapasiteli olarak hizmet verecek ve kreşte ortalama bir hemşire ile 13 bakıcı görev yapacaktır (Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi Raporu, 1967).

Kreşte çocuklar 0-2, 2-4 ve 4-6 yaş olmak üzere üç ayrı gruba ayrılarak bakımları yapılmaktadır. Fabrika üç vardiyalı olarak çalıştığı için, kreş de aynı şekilde 07.00-15.00, 15.00-23.00, 23.00-07.00 saatleri arasında olmak üzere üç vardiyada hizmet vermektedir.

Kreşte kalacak çocukların kıyafetleri de fabrikanın ürettiği ürünlerden dikilmektedir. Çocuklara yazın basmadan, kışın pazenden kreş personelinin diktiği kıyafetler giydirilmektedir. O yıllarda hazır bez olmadığı için çocukların bezleri de fabrika ürünlerinden hazırlanmaktadır. Bu belirli bir kültürün yerleşmesi açısından önemli bir uygulamadır.

Öte yandan başta 23 Nisan olmak üzere tüm özel gün ve anma törenleri kreşteki çocukların katılımıyla kutlanmaktadır. Bu bağlamda şehir stadında yapılan 23 Nisan kutlamalarına kreşin 4-6 yaş grubundaki çocukları katılmaktadır. En az bir ay öncesinden hazırlıklar başlamakta, çocuklara şiirlerin yanı sıra, kreş bahçesinde düzenli yürüme dersleri verilmektedir. O güne özgü kıyafetler hazırlanmaktadır. Fabrika arabaları Nazilli Basmalarıyla süslenirken, en iyi şiir okuyan iki çocuk da 23 Nisan günü şiirlerini tüm ilçe halkı önünde okumaktadırlar. Protokol önünde geçit törenine katılan çocuklar hem çok mutlu, hem de unutulmayacak bir günü o minicik beyinlerine kazımaktadırlar. Bu yaş grubundaki çocuklar 23 Nisan törenlerine fiilen katılırken, diğer resmi günleri de kreş içerisindeki faaliyetlerle kutlamaktadırlar.

Vazife Evleri: Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesi ve yaygınlaşmasındaki en önemli araçlardan birinin de insanların sıkça bir araya geldiği, iletişim ve etkileşimlerin yoğun olarak yaşandığı sosyal alan ya da mekanlar olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda fabrika işçisinin, memurunun kalacağı evlerden hamamına, fırınından alış-veriş yapacağı kooperatifine kadar hiç birşeyi gözden kaçırmamıştır. Bu yönüyle fabrika sadece ülkemizin değil, belki de dünyanın en güzel örnekleri arasında yer almaktadır.

Vazife evleri de Nazilli Basma Fabrikası'nda görev yapan işçi ve memur ailelerinin ikametgahı amacıyla yaptırılan ve yurdun dört bir yanından gelen ailelerin kaldığı Fabrika Evleri'dir. Bunların bir bölümü fabrika inşa sürecinde iken Ruslar tarafından yapılırken, bir bölümü de daha sonraki yıllarda yapılarak hizmete açılmıştır. Örneğin 1 ev ve 92 daireli apartman fabrikanın açılışıyla birlikte hizmete girerken, 1941 yılında temeli atılmış olan 4 er daireli 14 apartman, 6 sıra evi ve bir işçi lokalinin inşaatı ise yaklaşık iki yılda bitirilerek, 1943 yılı başı itibarıyla Fabrika Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Fiilen kullanılan vazife evlerinin sayısı ve tahsisli olduğu kişi ya da kurum sayısı yıldan yıla değişse de fabrika kapanıncaya kadar kullanılan vazife evlerinin sayısı hiçbir zaman 400'ün altına düşmemiştir. Sonuç olarak fabrika işçisinin verimi ve motivasyonu bağlamında çalışanların ikamet edeceği konut ihtiyacını da göz ardı etmemiş ve bu anlamda üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir. 40'lı yılların başında tamamlanan vazife evleri de bu yönüyle ülkemizdeki ilk toplu konut örneklerinden biri olma özelliği taşımaktadır

Fırın: İşçi ailelerinin temel ihtiyaçlarından olan ekmek de işçi apartmanları içerisinde bulunan fırında pişirilip, satılmaktadır. Ekmekler işçi adına açılan karnelerle satın alınırken, ay sonu geldiğinde toplam bedel hesaplanarak işçinin aylığından kesilmektedir. Hemen hemen her konuda güzellikleriyle hafızalarda yer edinen fabrika, fırınıyla da insanlarda kalıcı izler bırakmış

durumdadır. "Fırançalı ekmek" olarak bilinen kabarık, pişkin, gözenekli ve kıvrımlı ekmeklerin görünümü ve tadı bugün bile yiyenlerin ağızında, dilindedir. Fırın önünde oluşan kuyruklar, bu ekmekle yapılan kahvaltılar hafızalardan silinecek gibi değildir.

Ekonoma: Ekonoma işçi ailelerinin türlü yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını teminen kurulmuş bir teşekküldür. 40'lı yılların sonunda bir kooperatife dönüşen bu teşekkül üyelerine çok düşük karla yiyecekten giyeceğe, kömürden beyaz eşyaya kadar türlü ürün satışında bulunmaktadır. Nazilli Basma Fabrikası'ndaki işçi apartmanları ülkemizde toplu konut yaşamının ilk örneklerinden biri, belki de ilki sayılabileceği gibi, ekonoma da kooperatifçiliğin ülkemizdeki köklü örneklerinden biri, hatta bugünkü hiper ya da süper marketlerin o yıllardaki daha küçük, daha yerel çaptaki uygulamalarından bir tanesi olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak Nazilli'ye kooperatifçiliğin de, market yönetiminin de ilk örneğini fabrika getirmiştir denilebilir.

Hamam: Nazilli Basma Fabrikası'nın Nazilli'ye kazandırdığı ilkler bunlarla da sınırlı değildir. Fabrika bir ilke daha temelinin atılıp, inşa sürecinin devam ettiği yıllarda imza atmaktadır. Zira Ruslar tarafından fabrika inşaatında çalışanların banyo ihtiyacına cevap vermesi amacıyla inşa edilen hamam, daha sonra fabrika işçilerinin kullanımına açılacaktır. Aynı anda 10-15 kişinin yıkanabileceği hamam 1971 yılına kadar işçi apartmanlarında hizmet vermeye devam edecektir.

İşçi/Bekar Pavyonu: İşçi ve memur aileleri için daireler, apartmanlar inşa eden fabrika bekar işçilerini de unutmamıştır. Fabrikanın hizmete açıldığı yıllarda Nazilli'de yeter sayıda konut ya da otelin olmaması bir anlamda fabrika yönetimini buna mecbur kılmıştır da denilebilir. Ancak neresinden bakılırsa bakılsın gerek vazife evleri, gerekse bekar pavyonu taktirde şayan bir girişimdir. Genç Cumhuriyetin işçisine, ülke insanına bakış açısını göstermesi açısından da örnek bir davranış özelliği taşımaktadır. Kısacası o yıllarda işçinin huzuru, verimliliği ve motivasyonu anlamında hiçbir fedakarlıktan kaçınılmamıştır. Bekar pavyonu içerisindeki organizasyon ise günümüz işletmecilerini, yöneticilerini bile şaşırtacak türdendir. İşgörenler arasındaki dayanışma ve işbirliği duygusunu tetiklemek, bilgi, beceri ve kültür paylaşımını en üst noktaya çekmek bağlamında aynı fabrika bölümü ya da yaş grubunda olan işçilerin kendilerine ayrılmış yatakhanelerde yatırılması tam anlamıyla bir işletmecilik stratejisi, profesyonel bir yöneticilik özelliğidir. Kısacası bugün takım ruhu yaratabilmenin, takım olabilmeyen iş dışı etkileşim ve paylaşımlarla daha kolay gelişip, hız kazanabileceği düşüncesinin o yıllardaki somut yansımasıdır bu. Onun için yaşları küçük işçiler, sanat mektebi mezunları, sporcular ve aynı meslek grubunda olan işçiler ayrı ayrı yatakhanelerde yatırılmaktadır. (Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu, 1974).

Basma Baloları: Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası'nın kendine özgü geleneklerinden bir tanesi de basma balolarıdır. Basma baloları fabrikanın Ulu Önder tarafından açıldığı 9 Ekim gecelerinin vazgeçilmezi, bir klasiği

halindedir. Basma balosu da ismini, o geceye katılacak olanların kıyafetlerinden almaktadır. Bayanlar geceye basmadan dikilen elbiseleri ile katılırken, beylerin takımlarını da yine basmadan dikilen kravat ve yaka mendilleri süsleyip, tamamlamaktadır (Adalığ, 2006: 5). Kısacası fabrika çalışanları o gece ürettikleriyle, giydikleriyle, aynı ortamda çalışan, aynı havayı teneffüs eden dostlarıyla bir bütün olmanın mutluluğunu yaşamaktadır. Ata'nın yadigarı bir müessesenin çalışanı olmak, hem o müessesenin ürettiklerini bir bayrak gibi üzerinde taşımak haklı ve büyük bir onurdur. Giyilen basmalar sadece Ata'yı hatırlatmamakta, O'na ve bıraktığı ilkelere olan bağlılığı simgelemektedir. Kısacası o gece herkes kol kola, omuz omuza Ata'nın huzurundadır. Adeta O'na koca bir yılın nasıl geçtiğini, neleri başardıklarını anlatmak ve yeni başarıların sözünü vermek üzere toplanılmıştır. Bu anlamda her 9 Ekim yeni bir güç, yeni bir moral, yeni bir başlangıçtır. Ata'yı anmak, O'nun bıraktıklarıyla geleceğe umutla bakmaktır.

Özel/Resmi Günler: Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası için özel anlam taşıyan günlerden bir tanesi 9 Ekim'dir. Atamızın fabrikayı açtığı 9 Ekim günleri çok daha farklı, coşkulu şekilde kutlanmaktadır. Öncelikle 9 Ekim'de Atatürk'ün trenle fabrikaya gelişi canlandırılmaktadır. Atatürk Büstü önündeki meşaleler yakılırken, bir yandan da folklor grupları oyunlar sergilemektedirler. Günün anlam ve önemine ilişkin yapılan konuşmaların ardından, o güne ilişkin hatırları olanlar bunu davetlilerle paylaşmaktadırlar.

O gün fabrika yediden yetmişe herkese açık olurken, tüm misafirlere de geleneksel üstü et kavurmalı pilav, fasulye yemeği ve helva ikram edilmektedir. Fabrika tam anlamıyla bir bayram yerine dönerken, 9 Ekim'de spor müsabakaları ve türlü yarışmalar düzenlenmektedir. 100 metre, 4x100 bayrak ve maraton koşuları ile bisiklet yarışları büyük çekişmelere sahne olmaktadır. İplik, dokuma, basmahane ve atölye bölümü çalışanları arasında basketbol turnuvaları düzenlenirken yağurt yeme, kaşıkla ağızda yumurta taşıma ve çuvala yürüme gibi diğer yarışma ve eğlenceler de kutlamalara ayrı bir heyecan ve neşe katmaktadır. Ayrıca 9 Ekim'e özgü olarak da o gün fabrika çalışanlarına basma hediye edilir.

Nazilli ve fabrika için anlam taşıyan bir başka gün de 5 Eylül'dür. Nazilli'nin Yunan işgalinden kurtuluş yıldönümü olan bu günde fabrikanın yapılacak tören ve kutlamalarda Nazilli halkıyla el ele, iç içe olmaması düşünülemez. Başta fabrika bandosunun önderliğinde müessesenin tüm araçları Nazilli Basmaları'yla süslenir ve araçlardan, yolların iki yanını doldurmuş olan halka sekerler atılarak bu anlamlı gün de coşkuyla kutlanır.

Öte yandan 10 Kasım Atayı Anma Törenleri de fabrika için ayrı bir anlam ve önem arz etmektedir. İplik, dokuma, basmahane ve atölye bölümü çalışanları ve sendika temsilcilerinin Atatürk büstüne çelenk sunmalarıyla başlayan program, Ulu Önder'imizin vefat ettiği saatte fabrikadaki tüm makinaların durdurulması ile doruk noktasına ulaşmaktadır. O saat itibarıyla fabrika derin bir sessizliğe bürünürken, Ataya duyulan minnet ve saygıyla herkes başlar eğik olduğu halde bulunduğu yerde çakılı kalmaktadır. Bunu kendilerine Cumhuriyeti ve fabrikayı emanet eden Ata'ya yönelik minnet ve bağlılık ifadelerini içeren nutuk ve şiirler takip eder. Ne yazık ki Sümerbank ve

Etibank gibi önemli devlet kuruluşlarının kapanışıyla beraber, bu tür anma programlarının olduğu işletme türlerini görmek bugün pek olanaklı olmamaktadır. Aslında bir anlamda bu da başta Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası olmak üzere sözü edilen kuruluşların Cumhuriyet Kültürünün yerleşmesindeki rolünü teyit eder bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Sümerbank Basma Fabrikası Cami: Cumhuriyetin ülkemiz insanına kazandırdığı en önemli unsurlardan bir tanesi de dini, istismarcıların elinden kurtarılması yaratıcı ile birey arasına bırakmasıdır. Dolayısıyla Cumhuriyet samimi dindarların da özgürce ibadet etmelerine ortam yaratmaktadır ve Sümerbank Basma Fabrikası Cami de bu anlamda fabrikanın Nazilli'ye hediye ettiği eserlerden bir tanesidir. Sümer İlköğretim Okulu'nun hemen kuzeydoğusuna düşen cami fabrika çalışanlarının ibadeti için yaptırılmıştır. Cami kayıtlarına göre (2006) bir doküman teknisyeninin önderliğinde 1951 yılında temeli atılan cami, çalışanların kurduğu ve yine onların aidatlarıyla destek verdikleri bir derneğin kontrol ve sorumluluğu altında 1955 yılında ibadete açılmıştır. 2.361 m² alan üzerine kurulu bulunan ve 300 kişi kapasiteli olan cami bugün Sümer Mahallesi'nde Nazilli halkına hizmet vermeye devam etmektedir.

Düğünler, Sünnet Düğünleri: Fabrika, çalışanını düşünen, ona her tür olanağı, kolaylığı sağlayan bir kuruluştur. Bu anlamda fabrika içerisinde bulunan sinema salonu da çalışanların özel gün ya da törenlerine ev sahipliği yapan ortak bir mekandır. İşçi ve memurlar düğünlerini, nişanlarını, türlü kutlamalarını burada rahatlıkla yapabilmektedir. Herhangi bir bedel ödemeksizin, sadece o geceki temizlik ve genel hizmet giderlerini karşılamak yeterlidir. Nitekim çalışanlar düğünlerini, özel kutlamalarını burada yapmışlar, hatta toplu sünnetler bu salonda gerçekleştirilmiştir. Fabrikanın çalışanına olan katkısı düğün salonuyla da sınırlı kalmamış, çok şaşırtıcıdır ki düğünde ihtiyaç duyacağı buza kadar uzanmıştır. Gerek yöre ikliminin sıcak olması, gerekse o yıllarda elektriğin, buzdolabının yaygın olmamasından dolayı düğünlerde sunulacak yiyecek ve içeceklerin bozulmaması, korunması amacıyla fabrika, buzhanesinden hem çalışanlarına, hem de Nazilli'lere buz tedarik etmiştir. Bu, işgören bağlılığı ve motivasyonu sağlama açısından bugünkü modern işletmecilik anlayışının bile ilerisindedir. Düğün sahipleri bozulacak yiyecek ya da içecekleri bu buz kalıplarının üzerine koymak suretiyle saklamakta ve gelen davetlilere ikram etmektedirler.

Dinlenme Kampı: Fabrika çalışmak ve üretmenin yanı sıra işçisinin istirahatini, moral depolamasını da ihmal etmemiştir. Bu bağlamda 1956 yılında Nazilli Basma Fabrikası çalışanlarıyla Sümerbank topluluğuna dahil tüm personelin dinlenmeleri için Kuşadası'nda, Nazilli Basma Fabrikası'na bağlı olmak üzere sabit tesisli bir kamp kurulmuştur. Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi Raporuna (1972: 19) göre Söke yolu üzerinde Kuşadası ilçe merkezine yaklaşık 7 km uzaklıkta bulunan ve denize 1 km'lik sahili bulunan kamp 100.000 m²'lik bir alan üzerine inşa edilmiş ve sözü edilen arazi 1956 yılında 2.774 lira bedel karşılığında hazineden satın alınmıştır.

Kampın inşasının altında yatan nedenler de gerçekten oldukça çarpıcı ve düşündürücüdür. Öyleki 1940'lı yıllarda Sümerbank Fabrikaları'nı gezen İsmet İnönü işçileri oldukça zayıf, bakımsız görmüştür. Tüberkülozun da yaygın olduğu o yıllarda İsmet İnönü işçilerin hem yeterince beslenemediği, hem de hastalıklar nedeniyle zayıf olduklarını düşünerek, tüm fabrika müdürlerine, işçilere günde bir öğün yemek verilmesi, hem de gerekli görülenlerin dinlenme, bakım ve tedavi amaçlı olarak temiz, havadar alanlara gönderilmesi emrini vermiştir. Bu emir üzerine fabrikalarda işçilere birer öğün yemek verilmeye başlanırken, sağlık açısından gerekli görülenler de tedavi ve dinlenme amaçlı olarak yazın seyyar şekilde kurulan kamp yerlerine gönderilmeye başlanmıştır. Bu amaçla bir dönem çalışanlar dağ havası almaları için Çamlık (Selçuk) ve Buldan'a, bir dönem de Kuşadası sahiline kurulan geçici kamplara gönderilmişlerdir. O zaman bu seyyar kamplara gidenlerin bugün anlattıklarına göre kamplarda üç öğün türlü yemeklere ilaveten, işçilerin sağlığı için destekleyici ara yiyecek ve içecekler de verilmiştir. Ancak bu kamp işinin göçebeler gibi oradan oraya taşınmakla devam edemeyeceği düşünülerek Kuşadası'nda sözü edilen arazi satın alınarak buraya bir dinlenme kampı inşa edilmiştir. 1976 yılında ismi "Kuşadası Eğitim ve Dinlenme Merkezi" olarak değiştirilen kamp 2000'li yıllara kadar hem Nazilli hem diğer Sümerbank topluluğu çalışanlarına hizmet vermiştir (Nazilli Basma Sanayii Müessesesi Raporu, 1978; 28; Doğan, 2007: 156-158). Bu, Cumhuriyet Kültürüyle beraber o yıllarda devletçili ve işletmecilik enginliğini ve derinliğini göstermesi açısından örnek bir uygulamadır.

Kültür-Sanat Hizmetleri/Faaliyetleri

"Sanatsız kalmış bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir" ilkesi çerçevesinde kültür ve sanat faaliyetleri Genç Türkiye Cumhuriyetin temel taşlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda Nazilli Basma Fabrikası eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda olduğu gibi kültür ve sanat faaliyetlerinde de hep ilçe kalbinin attığı, ilklerin yaşandığı yer haline gelmiştir. Nazilli halkının sinemayla tanışması, tiyatro, defile, resim sergisi ya da konser gibi kültür-sanat faaliyetlerine katılım ya da bu tür faaliyetleri görme, izleme şansı bulması ancak fabrikayla olanaklı hale gelmiştir. Kısacası Nazilli Halkı ve yöre insanı Cumhuriyet Kültürünün getirilerine o yıllarda fabrika aracılığıyla ulaşmaktadır.

Sinema: Aşağı yukarı fabrikayla aynı anda hizmete giren en önemli kültür merkezlerinden biri tanesi de fabrika sinemasıdır. Nazilli sinemayla fabrika sayesinde tanışmakta, sinema salonunda gösterilen filmler de hem işletme çalışanları, hem de Nazilli'liler için o yıllarda en önemli eğlence kaynağı durumuna gelmektedir. Çalışanlara ve ailelerine olmak üzere haftada iki kez film gösterilirken, özellikle Cumartesi günlerinde gösterilen waltdisney çizgi filmleri çocukların gözdesi durumuna gelmektedir (Adalığ, 2006: 5). Sonraki yıllarda film sayısı ve saatlerinde de günün koşullarına göre değişiklikler olurken, mevsim şartlarına göre de filmler fabrikanın yazlık ya da kışlık salonunda gösterilmektedir.

Tiyatro: Fabrikada sinema salonu olarak bilinen mekan türlü organizasyon ve faaliyetlere ev sahipliği yapmasıyla, aslında çok amaçlı bir eğitim ve kültür merkezi durumundadır. Nitekim Fabrika Temsil Kolu'nca hazırlanan oyunlar da yine bu salonda izleyiciye sunulmaktadır. Neredeyse fabrikanın açılışıyla çalışmalarına başlamış olan temsil kolu fabrikanın açılışıyla birlikte birçok eseri fabrika salonunda sergilemekle kalmamış, çevre il ve ilçelere de turneler düzenlemiştir. Öyleki film ve tiyatro sanatçısı olan Güzin Özipek de fabrikada çalışırken tiyatroyla tanışmakta ve burada keşfedilmektedir. Ayrıca 1940'lı yıllarda fabrikanın gravür bölümünde pantoğraf olarak çalışan ve fabrika temsil kolunu çalıştıran İlhan Duyal da ünlü tiyatro ve sinema sanatçısı olan Yıldırım Önal'ı keşfederek, O'nu tiyatro eğitimi alması için büyük şehre yönlendirmektedir. Molyer'in "Cimri"si, "Hastalık Hastası" ile beraber "Köşebaşı", "Paydos", "Yol Kapalı" ve "Mavi Yıldırım" gibi eserler daha fabrikanın ilk yıllarında önce fabrika salonunda, daha sonra da çevre il ve ilçelerde sergilenmiştir (Adalığ, 2006: 5-6).

Sonraki yıllarda Lale Oraloğlu tiyatrosunun da geldiği fabrika salonunda Muammer Karaca'nın "Cibali Karokolu", 1970'li yıllara gelindiğinde de "Keşanlı Ali Destanı" gibi eserler temsil kolunca fabrika salonunda izleyicilere sunulmaktadır.

Resim Sergileri: Öte yandan fabrikada sinema salonu olarak bilinen mekan aynı zamanda resim sergilerine de ev sahipliği yapmaktadır. Bir başka ifadeyle fabrikada resim konusunda da yetenekli insanlar bulunmaktadır. Özellikle fabrikanın Gravür Bölümü'nde çalışanlar arasında çarpıcı desenler çizebilen, göz alıcı resimler yapabilen insanlar vardır. Hatta bunlardan bazıları Güzel Sanatlar Akademisi mezunudur ve rahat bir çalışma ortamı bulabilmeleri için fabrikada kendilerine özel bir oda da tahsis edilmiştir. Örneğin Sulhi Nalbantoğlu çizdiği basma desenleri ve yaptığı resimlerle fabrika tarihine adeta damga vuran kişidir. Eşi de kendisi gibi ressam olan Sulhi Nalbantoğlu, kendisine tahsisli odasında ülkeyi süsleyecek nice Nazilli Basmaları'na imza atmaktadır. Hamdi Derbi, İlhan Duyal, Mustafa Balalan ve Mustafa Kurt da yaptıkları çizim, desen ya da resimlerle hafızalarda yer alacak olan fabrikanın diğer yetenekli insanlarından bazılarıdır (Doğan, 2007: 163).

Defile/Konserler: Fabrika salonunda defileler de düzenlenmektedir. Özellikle fabrikanın üretmiş olduğu ürünlerden dikilen türlü kıyafetler yapılan defilelerle halka, tüketiciye tanıtılmaktadır. Kıyafetler kimi zaman fabrika çalışanlarından seçilen bireylerce, kimi zaman da profesyonel mankenler tarafından salonda sergilenmektedir.

Öte yandan fabrika salonu özel ya da resmi konserlere de ev sahipliği yapmaktadır. Hemen hemen her dönemin en ünlü sanatçılarının gelip konserler verdiği salonda gerek fabrika korusu, gerekse Nazilli'deki diğer korolar da konserler verebilmektedir. Hatta fabrikanın daha ilk yıllarında bir de orkestrası vardır. Kemanından kontrabasına, akordeonundan piyanosuna kadar birçok enstrümanın bulunduğu ve 10'dan fazla müzisyenin görev aldığı orkestra özel ya da resmi günlerde verdiği konserlerle gönüllerde taht

kurmaktadır. Ayrıca müzik alanında Nazilli'deki bazı ilkler, ilk konserlerini yine fabrika salonunda vermektedirler. Örneğin 1985 yılında kurulan ve TRT kanallarında sayısız konserler icra eden Nazilli Belediyesi Türk Müziği Korusu da ilk konserini fabrika salonunda vermektedir. 18 Mayıs 1985 tarihinde verilen bu konser koro için de, fabrika için de yeni bir onur anlamı taşımaktadır. Ayrıca Şef Lütfi Selek yönetiminde kurulan Nazilli Basma Fabrikası Türk Sanat Müziği Korusu da o yıllarda başarılı konserlere imza atmaktadır (Doğan, 2007: 164-165; Selek, 2006).

Nazilli Basmaları Üzerine Söylenen Türküler ve Nazilli Sümerbank Marşı: Şiirlere konu olan fabrikanın, türkülerde yer bulmaması düşünülemez. Yarım asırdan daha fazla bir süre evlere, bedenlere zarafet veren basmaların duygulara araç olmasını da bu anlamda doğal kabul etmek gerekir. Dolayısıyla Nazilli Basmaları yeri geldiğinde genç bir kızın şirin yüzü, alımlı vücudu yeri geldiğinde aşığın cananına uzattığı sevda mektubudur. Onun içindir ki aşık maşukuna sazın tellerine vurarak

Kara üzüm asmasıyım
Nazilli basmasıyım
Bana hasta diyenler
Ben sevda hastasıyım

diye seslenir. Kimi zaman da öyle dizeler olur ki aşığın duygularıyla beraber bir dönemin gerçeklerine de ışık tutar. Sevdanın, ayrılığın çekilmez yüküne resmîyetin, kuralların ağırlığı eklenebilir. O zaman sevgiliye engellerden haber edip, halin sormak da kaçınılmaz olur (Adalığ, 2006: 7):

Nazilli Basmaları Nazilli'de dokunur
Mektup yazma sevdiğim idarede okunur
Ninno yarım ayrılık mı var
Yar yar söyle dargınlık mı var

Türkülerin yanısıra fabrikanın bir de marşı vardır. Marş da, marşın bestekarı da yine fabrikaya yakışacak türdendir. 1987 yılında kaleme alınan marşın söz yazarı Sevim Toker iken, marşı notaya aktaran Türk Sanat Müziğinin ünlü bestekarı ve ses sanatçısı Arif Sami Toker'dir. Emel Sayın'ın da ilk müzik hocası olan Arif Sami Toker, 1986 yılında fabrikayı ziyaret eder ve burada bir süre misafir edilir. Fabrikanın tarihi hakkında sürekli bilgiler alan Arif Sami Toker, Ata'nın ülkeye hediyesi olan fabrika ve onun simgesi haline gelen Gıdı Gıdı için şu marşı notalara aktarır (Doğan, 2007: 170-172):

Atamız kurmuştu bu fabrikayı
Yıl bin dokuz yüz otuz yedi yılı
Nazilli Sümerbank olmuştu adı
Yurdumun böylece oldu muradı

Nazilli'nin çiçeğidir basmalar
İşçinin alın teridir basmalar
Gıdı gıdı işçileri götürür cici treni

Gıdı gıdı işçileri götürür cici treni

Renklenir dünyamız bu basmalarda
Şarkılar söylenir hep tezgahlarda
Yaşar her gönülde hep anılarda
Top top olmuş gönül çalan basmalar
İşçinin alın teridir basmalar

Nazilli'nin çiçeğidir basmalar
İşçinin alın teridir basmalar
Gıdı gıdı işçileri götürür cici treni
Gıdı gıdı işçileri götürür cici treni

Gıdı Gıdı Gazetesi: Nazilli Basma Fabrikası sade bir tekstil kombinasyonu olarak değerlendirilemez. Fabrika hem çalışanlar hem de Nazilli için bir eğitim ve kültür merkezidir. Bu bağlamda insanlara yalnızca çalışmayı üretmeyi değil, yeri geldiğinde eğlenmeyi, gülmeyi, öğrenmeyi, öğretmeyi, paylaşmayı, dayanışmayı öğreten sosyal bir okuldur. Hemen hemen her alanda, her konuda Nazilli için bir ilktir, bir rehberdir, önderdir. Bu yönüyle Nazilli'nin sosyo-kültürel dünyaya açılım kapısıdır. Bu kapıdan girip, Nazilli'ler için unutulmazlar arasında yer alan bir başka kültürel faaliyet de fabrika çalışanlarınca çıkarılan gıdı gıdı gazetesidir. 1940'lı yılların ortalarından hemen hemen 60'lı yılların sonuna kadar çıkarılan gazetede Atatürk ve Sümerbank konulu yazılarla Nazilli Basma Fabrikası'ndan mizah ve magazin odaklı konular yer almaktadır (Doğan, 2007: 174).

Radyo/Müzik Yayınları: Fabrikadaki bir başka gelenek de çalışanlara yönelik yapılan radyo yayınlarıdır. Dinlenme aralarında yapılan bu yayınlarla işçinin istihafine, moraline destek, katkı sağlanması amaçlanmıştır. Hatta işçi eğitiminde de radyo yayınlarından en etkin şekilde yararlanılmıştır. Örneğin işçileri ilgilendiren konular üzerinde seri konferanslar verilmiştir. Alanında uzman, deneyim sahibi kişilerin verdiği bu konferanslar işçi eğitimi ve verimliliğine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Çalışanların Kore Savaşları'nı bile dinlediği bu radyo uzun süre fabrikaya hizmet ettikten sonra bir başka devlet kurumuna devredilmiştir (Doğan, 2007: 174).

Spor Faaliyetleri: Sümerspor

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yetiştirdiği gençler ülkemizin adını her alanda olduğu gibi sporda da duyuracak ve üstün ahlak ve karakterleriyle gelecek nesillere örnek olacaklardır. Bu anlamda Nazilli Basma Fabrikası üretimin yanısıra aynı zamanda bir spor merkezidir. Spor faaliyetleri de, fabrikanın tarihi kadar köklü ve parlaktır. Bir anlamda fabrikanın açılış gününde Ata'nın önünden geçen sporcular da adeta bunu mesajını vermektedirler. Nitekim spor faaliyetleri fabrikada kısa sürede hız kazanmış, başarılar da ard arda gelmeye başlamıştır. 14 Temmuz 1948 tarihli Türkiye Ticaret Postası Gazetesi fabrikadaki spor faaliyetleri ve başarılarını o yıllarda şöyle anlatmaktadır: "Fabrikada futbol, basketbol ve voleybol sahaları ile tenis kordu ve spor salonu bulunmaktadır. Fabrika futbol, tenis, güreş, boks, atletizm, eskrim,

yüzme, basketbol, hentbol sahaları üzerinde devamlı çalışmalar yapmakta ve iyi sporcular yetiştirmektedir. Bunlardan başka hafta tatillerinde civar kaza ve köylere Sümerspor tarafından geziler tertip edilmektedir.”

Görüldüğü üzere daha 40'lı yıllarda tenisten eskriye, güreşten hentbola kadar türlü spor dallarında fabrikanın tesisleri ve faaliyetleri bulunmaktadır. Öyleki Sümerspor futbol takımı, Denizli ve Aydın bölgesinin en kuvvetli takımıdır ve sürekli şampiyonluklar elde etmektedir (Dikmen, 1952: 144). Hatta 24 Eylül 1953 tarihinde Galatasaray Türkiye'nin alttan ızgaralı ender futbol sahalarından birinin bulunduğu fabrikaya Sümerspor'la maç yapmak için gelmektedir. Voleyboldan güreşe, bokstan atletizme kadar birçok alanda büyük başarılar ve şampiyonluklar kazanan Sümerspor, Türk futboluna da başta milli futbolcu Rıdvan Dilmen olmak üzere Erol Kaynak, Beytullah Balıç, Cahit Gökalp ve Doğan Akı gibi nice unutulmaz isimler kazandırmaktadır (Doğan, 2007: 175-185).

3. SONUÇ

Ülke insanı ve gençlerimiz bugün Ulu Önderimizi ve O'nun bu ülke için yaptıklarını ve bize emanet ettiklerini çok daha iyi bilmek, değerlendirmek zorunluluğundadır. Öyleki yaşadığımız yüzyıldaki gelişmeler O'nun ileri görüşlülüğünü bir kez daha doğrular niteliktedir. “Tam bağımsızlık için şu kural vardır: Milli egemenlik, mali egemenlikle desteklenmelidir. Siyasi ve askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferlerle taçlandırılmadıkça payidar olamaz” sözüyle Gazi Mustafa Kemal daha 80 yıl öncesinden bugünlerin panoramasını çizmektedir. Bu amaçla da Ata, Sümerbank ve Etibank gibi önemli kuruluşların temelini atarak onları Türk Ulusu'na hediye etmektedir. Bunlar Genç Türkiye Cumhuriyeti ekonomisine hizmet edecek temel kuruluşlar olmakla kalmayacak, başta Cumhuriyet olmak üzere yapılan devrimlerin de ülke çapında temsilcileri olacaktır. Nitekim söz konusu kuruluşlar ülke sathına yayılan onlarca fabrikasıyla hem ülke ekonomisinin lokomotifleri, hem de Cumhuriyet Kültürünün yerleşim, yayılım öncüleri olmuşlardır. Bunun en güzel örneklerinden bir tanesi olarak Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası eğitimden sağlığa, spordan kültüre hemen hemen her alanda üzerine düşen misyonu başarıyla yerine getirmiştir. Bu anlamda sözü edilen kuruluşların açılmasının altında yatan nedenler, Ata'nın bu kuruluşlara yüklediği misyon, bu kuruluşların ülkeye yaptığı hizmetler ile bugün kapanmış olmalarının altında yatan nedenleri bilmek her Türk vatandaşının hakkıdır. Mezun olup iş hayatına atılma noktasında olan gençlerimizin bu kuruluşların neden ayakta olmadığını çok daha yakından sorgulayacaklarını düşünmekteyiz.

Bu anlamda Ata'nın bizlere emanet ettiği bu kuruluşların bugün kapanmış olmasının bir kaçınılmaz son mu, yoksa mali bağımsızlığımıza sekte vuran bir gelişmemi olduğunu zaman gösterecektir. Ancak bugün genel kabul görececek tek gerçek Sümerbank ve bağlı kuruluşlarının ülke ekonomisine kattığı somut değer ve sosyal sorumluluk kapsamında insanımıza sunduğu hizmetler, yarattığı fırsatlardır. Bunun en güzel, en çarpıcı örneklerini de Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nda görmek olanaklıdır. Sümerbank ve Nazilli

Sümerbank Basma Fabrikası'nı bilmek Atatürk'ü ve O'nun gösterdiği hedefleri anlayabilmek adına önemli birer araçtır. Özellikle kendimizi yeni baştan sorgulamak ve geleceğe ayna tutabilmek adına bir titreyiştir. Yaşatamadığımız işletmelerle sahip olduğumuz değerlerin kıymetini bilme adına bir irkilmedir. Kısacası Sümerbank ve Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası tarih, kültür ve işletmecilik ilkeleri gibi birçok alan ve konu bakımından çok iyi irdelenmesi gereken, dersler çıkartılacak bir örnek olay olarak ülkemiz insanı önünde durmaktadır.

KAYNAKÇA

ADALIĞ, B. (2006). "Atatürk Nazilli'de", Nazilli Müze Kurma ve Koruma Dernek Bülteni, Yıl: 3, s. 9.

BABAEREN, A. (1978). Nazilli Halk ve Çocuk Kütüphaneleri (yayınlanmamış lisans tezi), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kütüphanecilik Bölümü, Ankara.

CAVİD, S. (1940), "Nazilli Kombinasi", İktisadi Yürüyüş, Yıl: 1, s. 21.

Demir, H. (1997). İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Beta Basım Yayım, İstanbul.

DİKMEN, G. (1952). Nazilli Tarih ve Coğrafyası: Dünkü ve Bugünkü Nazilli, Nazilli.

DOĞAN, H. (2007). Sanayinin Musikisinden Bilginin Türküsüne, Detay Yayıncılık, Ankara.

ERGİN, F. (1978). Kemal Atatürk, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İzmir.

GENCOSMAN, K. Z. (1978). "Nazilli Basma Fabrikası Atatürk'ün Açtığı Son Tesis Oldu: İşte Bu Bir Musikidir", Sümerbank, S. 197.

GÜLERMAN, A. (1987). Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Yapısı, Anadolu Matbaacılık, İzmir.

KARALAR, R.(2005). Genel İşletme, Yorum Matbaası, Eskişehir.

KUYUCUKLU, N. (1986). Türkiye İktisadı, Beta Basım Yayım, İstanbul.

MUCUK, İ. (1996). Modern İşletmecilik, 6. Basım, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Nazilli Basma Fabrikası Açılış Törenine Katılan Konuklara Mahsus Gezi Kılavuzu ve Andaç (1937), İzmir Cumhuriyet Basımevi.

ÖRÜCÜ, E. (2003). Modern İşletmecilik, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

SELEK, L. (2006). Türk Müziği Nazariyatı, Nazilli.

Sümer İlköğretim Okulu Tarihçesi (2006). Sümer İlköğretim Okulu, Nazilli.

Sümerbank (1976). Sümer Kültür Yayınları, 9/120, Ankara.

Sümerbank Basma Fabrikası Camii (2006). T. C. Nazilli Müftülüğü Cami İbadete Açılış Beratı, Nazilli.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1967). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ege Matbaası, Ankara.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1968). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ege Matbaası, Ankara.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1972). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Akın Matbaası, Ankara.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1974). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ege Matbaası, Ankara.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1975). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Fon Matbaası, Ankara.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1978). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara.

Sümerbank Nazilli Basma Sanayi Müessesesi Raporu (1982). T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara.

TEKİN, S. (1997). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Nazilli (yayınlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

TEKİN, S. (2003). "Sanayileşmenin İlk Örneklerinden Biri: Nazilli Basma Fabrikası", Tarih ve Toplum, s. 230.

Türkiye Ticaret Postası (1948), "Nazilli Basma Fabrikası Özel Sayısı", Yıl: 2, s. 350-103, İstanbul.

YERASİMOS, S. (1980). Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Gözlem Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.